

Skupštine i normalizacija odnosa

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) organizovao je peti okrugli sto za poslanike skupština Srbije i Kosova 8-9. oktobra 2016 u Mavrovu, Makedonija. Poslanici su razgovarali o načinima kako da doprinesu rešavanju otvorenih sporova između Prištine i Beograda, kao i kako da ojačaju svoj uticaj i efikasnost prilikom donošenja odluka.

Okrugli sto je deo većeg projekta CIG-a posvećenog odnosima između Beograda i Prištine, koji je podržan od strane i realizuje u saradnji sa Saveznim ministarstvom spoljnih poslova Švajcarske.

I Srbija i Kosovo imaju specifične interese i ciljeve u normalizaciji međusobnih odnosa: Srbija se nada da će dobiti članstvo u EU, kao i da će poboljšati političke i ekonomske odnose sa unijom. Kosovo se nada da će uspeti da dovrši proces učlanjenja u međunarodne organizacije i da će eventualno uspeti da dođe do priznanja od strane Beograda. Predstavnici Beograda se zalažu za normalizaciju, ali se protive članstvu Kosova u ključnim međunarodnim organizacijama i naglašavaju da neće priznati Kosovo. San o evropskoj budućnosti je možda jedina vizija koju dve strane dele i često je više deklarativna nego suštinska. Različite vizije dijaloga i različita očekivanja vode ka, u najmanju ruku, problematičnoj normalizaciji. U kontekstu suprotstavljenih ciljeva, mnogi učesnici su naveli da Priština i Beograd treba da „racionalizuju debatu, artikulišu svoje mogućnosti na racionalni način, i smanje upotrebu zapaljive retorike.“

Normalizaciju između Srbije i Kosova dodatno komplikuju političke dinamike na lokalnu koju su daleko od normalnih. Stoga je normalizacija odnosa između vladajućih i opozicionih stranaka u Prištini i Beogradu od suštinskog značaja za izgradnju nacionalnog konsenzusa za donošenje teških odluka za koje, kako su tvrdili neki od govornika, svi znaju šta su: Srbija će morati da se odrekne Kosova, dok će Kosovo morati da ponudi dodatna prava za kosovske Srbe, kroz formiranje Asocijacije/Zajednice opština sa srpskom većinom. Pored izgradnje nacionalnog ili bar međupartijskih konsenzusa, međunarodna zajednica, a pre svega EU, treba da se značajno više angažuje u posredovanju radi postizanja sporazuma kojim bi svi sporovi bili zaključeni. Mnogi su rekli da je Briselski dijalog doneo dobre rezultate i izgradio solidnu osnovu za postizanje dogovora, koji bi morao i da se bavi pitanjem statusa.

Zaključci i preporuke ovog izveštaja nisu zasnovani na konsenzusu, ali odražavaju stavove različitih učesnika. Potrudili smo se da budemo precizni i uravnoteženi u predstavljanju diskusije, i molimo za razumevanje one učesnike čije primedbe nisu mogle biti u potpunosti odražene u ovom kratkom izveštaju, za koji CIG prihvata potpunu odgovornost. Razgovori su održani pod Chatham House pravilom.

Zaključci i preporuke

Sadržaj dvodnevne diskusije je sumiran u zaključcima i preporukama koji slede, i oko nekih je postojao konsenzus, dok je oko drugih postojalo većinsko slaganje učesnika.

1. Spor oko statusa i narativi iz prošlosti ostaju glavne prepreke za kretanje ka sveobuhvatnoj normalizaciji i pomirenju između dva društva. Format, teme i ciljevi Briselskog dijaloga treba da budu restrukturirani uvođenjem pitanja statusa. Poslanici mogu da ohrabre i podrže racionalne debate o prošlosti, uključujući i priznanje zločina koje su počinili pripadnici njihovih naroda, i na taj način direktno doprinesu procesu pomirenja. Neki učesnici su rekli da bi bilo teško napraviti značajan napredak ka pomirenju „sve dok imamo rukovodstva povezana sa samim ratovima,“ što ne dozvoljava artikulisanje racionalnog objašnjenja onoga što se dogodilo tokom rata. Predloženo je da bi razgovori trebali da se vode sa ciljem da društva Kosova i Srbije da budu upućena jedno na druge i da u budućnosti žive zajedno, a ne odvojeno.
2. Normalizacija odnosa između vladajućih i opozicionih partija na Kosovu i Srbiji je od suštinske važnosti za izgradnju nacionalne podrške za rešavanje preostalih sporova. Mnogi učesnici su rekli da vladajuće partije ne samo da ne čine nikakav napor da se i opozicione partije uključe u proces, već ih drže u mraku kada je reč o pregovorima i sporazumima. Međutim, neki kažu da su mnogi poslanici na Kosovu i u Srbiji bili ravnodušni prema dijalogu i da su učinili ograničene napore da primoraju vladu da ih češće i detaljnije izveštavaju. Neki od učesnika su rekli da ozbiljan razgovor o Briselskom dijalogu u srpskom parlamentu predstavlja tabu temu i da poslanici ne dobijaju nikakve zvanične dokumente ili izveštaje od pregovarača. Neki su naveli da je situacija u kosovskom parlamentu više ili manje slična.
3. Jedan od učesnika je predložio formiranje grupe poslanika sa Kosova i Srbije koja bi identifikovala i artikulisala konkretna pitanja i lobirala zajednički za njihovo rešavanje. Iako je naveo da poslanici nemaju direktne mehanizme za rešavanje problema, ipak je naglasio da oni imaju snažan glas, te da mogu uticati u nekoliko oblasti. Određeni broj učesnika je podržao ideju da se više bave konkretnim pitanjima, kao što su ona o kojima su čuli od strane jednog broja poslanika u Velikoj Hoči/Hoça e Madhe, tokom posete selu pretežno naseljenom Srbima. Međutim, veliki broj drugih učesnika je bio skeptičan u vezi sa mogućim rezultatima takve grupe. Oni su se složili da razmotre prednosti ovog predloga u budućem sastanku.

4. Poslanici sa Kosova i iz Srbije treba da urade „skeniranje dijaloga i sporazuma“ i da pripreme dokument u kojem bi se mogli postaviti neki principe i identifikovati oblasti saradnje između Beograda i Prištine. Drugim rečima, poslanici bi trebalo da postanu aktivniji, vršeći stalno pritisak na vlade da ih izveštavaju umesto da „samo čekaju mirno na vladine zvaničnike da sami dođu do njih,“ što se dešava retko.
5. Poslanici treba da pomognu jačanje političke svesti o dijalogu svojih društava. Neki od učesnika su rekli da se javna svest i razumevanje već povećavaju. „Sve više i više ljudi u Srbiji veruje da pitanje Kosova treba da bude u potpunosti rešeno, dok sve više i više ljudi na Kosovu podržava pronalaženje adekvatnog rešenja za srpsku zajednicu.“ Međutim, poslanici mogu da ubrzaju proces kroz veću interakciju sa svojim biračima.
6. Kosovski Srbi treba da budu uključeni u dijalog. Neki od učesnika su naveli da Priština nije pozvala predstavnike kosovskih Srba da postanu deo pregovaračkog tima. Kosovski Srbi su bili uključeni indirektno od strane beogradskog tima. Jedan od učesnika je rekao da Priština treba da razume da je Beograd važan za kosovske Srbe ne samo u finansijskom smislu, već i emotivno.
7. Uloga Evropske unije treba da bude veća od postojeće uloge „mekog“ medijatora; i ona bi trebala da pronade načine da nametne neka rešenja u oblastima u kojima Beograd i Priština ne uspevaju da se dogovore. Neki učesnici su tvrdili da je međunarodna zajednica takođe marginalizovala „političare sa zdravim razumom“ i radi samo sa onima za koje smatra da mogu da pruže rezultate u određenom roku. Ali upravo ti političari se, kako je veliki broj učesnika tvrdio, više brinu o održavanju svoje moći nego o pronalaženju rešenja za probleme.
8. Vladavina prava i zajednička borba protiv organizovanog kriminala treba da budu jedne od najvažnijih tema o kojima se raspravlja u Briselu.
9. Poslanici treba da ispitaju mogućnosti za uspostavljanje saradnje između Akademija nauka i umetnosti Srbije i Kosova.
10. Nekoliko učesnika je sugerisalo održavanje zajedničkog sastanka Vlada Srbije i Kosova.
11. Nekoliko poslanika je izvestilo okupljene o svojoj poseti Velikoj Hoči/ Hoça e Madhe, srpskom selu sa oko 700 ljudi, gde su posetili veliki broj lokalnih preduzeća i imali ručak sa oko petnaest stanovnika. Stanovnici Velike Hoče su obavestili posetioce da selo ne nudi perspektivu za mlade, te da većina njih ga i napušta. Mala preduzeća se suočavaju sa izazovima kao što su teškoće u pronalaženju tržišta za svoje proizvode. Pored redovnih problema sa kojima se suočavaju i druge zajednice (nezaposlenost, neadekvatan ekonomski razvoj, nepostojanje sistema za odlaganje otpada, kvalitet obrazovanja, nedostatak lekova, itd.), stanovnici su rekli su da još

uvek nemaju pristup sopstvenoj privatnoj imovini koja je uzurpirana od njihovih komšija Albanaca. S obzirom da je njihova biračka baza mala, oni nisu uspeli da dobiju sopstvene predstavnike u lokalnoj skupštini svoje opštine (Orahovac / Orahovac), Međutim, neki stanovnici su zaposleni u opštinskim institucijama. Lokalni stanovnici su pozvali poslanike, a posebno predstavnika Srpske liste, da češće posećuju u selo, da se informišu o problemima sa kojima sa suočavaju, i da ih rešavaju institucionalnim mehanizmima.

Na posletku, učesnici su se složili da na sledećem skupu razmotre pitanje nestalih lica, kao i saradnju između Privrednih komora Srbije i Kosova.

Učesnici

Balša Božović, poslanik u Skupštini Srbije, Demokratska stranka
Sadri Ferati, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova
Arbën Gashi, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova
Teuta Haxhiu, poslanica u Skupštini Kosova, Alijansa za budućnost Kosova
Enver Hoti, poslanik u Skupštini Kosova, NISMA
Aleksandra Jerkov, poslanica u Skupštini Srbije, Demokratska stranka
Donika Kadaj Bujupi, poslanica u Skupštini Kosova, Pokret Samoopredeljenje
Nada Lazić, poslanica u Skupštini Srbije, Liga socijaldemokrata Vojvodine
Snežana Paunović, poslanica u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije
Nenad Rašić, potpredsednik Skupštine Kosova, Lista Srpska
Branko Ružić, poslanik u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije
Armend Zemaj, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova
Belul Beqaj, profesor i doktor političkih nauka, Priština
Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje
Philippe Guex, ambasador Švajcarske u Srbiji i u Crnoj Gori
Arbër Kuçi, saradnik na Kosovu, Savet za inkluzivno upravljanje
Jean-Hubert Lebet, ambasador Švajcarske na Kosovu
Igor Novaković, saradnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje